

USK_01 ÚVOD DO UMĚNOVĚDNÝCH STUDIÍ

Encyklopedické heslo

Esej

Lenka Cardová / učo: 439145

Estetická norma – encyklopedické heslo

je soubor pravidel, tvořících se v kolektivním povědomí jako míra pro posuzování estetická („krásna“) obecně i v oblasti umění. Stanovuje pravidla dobrého vkusu, jejím prostřednictvím je měřena estetická funkce objektů a jevů. Estetická norma je proměnlivá v závislosti na čase, prostředí a sociálním vývoji společnosti. V různých sociálních prostředích mohou paralelně existovat odlišné nebo i protichůdné estetické normy.

Dodržení estetické normy není podmínkou estetické hodnoty objektu, je-li tato norma porušena záměrně. V umění je takové porušení platné estetické normy prostředkem pro zvýšení účinku díla a bývá základem pro vznik normy nové.

Pojem „estetická norma“ podrobněji formuloval např. Jan Mukařovský (1891-1975) ve studii Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty.

Proměnlivost estetických norem v umění - esej

Vnímáme-li pojem norma jako jakýsi soubor závazných a jasně stanovených pravidel, jímž také obvykle je, musíme si při bližším pohledu všimnout, že norma estetická se tomuto popisu vymyká. Dokazuje to například oblast výtvarného umění. Kdyby měla estetická norma pevně stanovená, neproměnná pravidla, jako některé normy jiné, jak by vůbec mohlo dojít k vývoji umění? Pokud by pravidla pro vnímání krásy platila definitivně, bez ohledu na dobu a prostředí, k nimž se vztahují, proč bychom dnes měli na zdech svých domovů pověšené moderní abstraktní malby nebo designové dekorativní plakáty, místo kubistických zátiší, portrétních olejomalb či dokonce nástěnných fresek? Proč by dnešní parky a veřejná prostranství zdobily stroze, technicky působící, abstraktní kamenné skulptury nebo stylizované postavy Olbrama Zoubka, spíš než anatomicky propracovaná sousoší ve stylu Berniniho, Brauna a Myslbeka? A kam se poděla zdobnost gotických katedrál a renesančních měšťanských domů? Nic z toho se postupem doby nestalo neestetickým. Právě naopak. Ale přesto, pokud bychom v tento moment změnili běh času a v době rozkvětu barokního

sochařství či renesančního malířství předložili veřejnosti Rodinovu podobiznu Balzaca či Picassovu Guerniku, setkaly by se bezpochyby s nepochopením a razantním odmítnutím. A naopak, ruku na srdce, kdyby až dnes někdo namaloval Monu Lisu a předložil nám ji k posouzení, nevnímali bychom ji jen jako bezcennou napodobeninu ve stylu renesanční malby nebo dokonce jako kýč? To vše je důkazem proměnlivosti lidského pohledu na umění a tedy i norem pro jeho posuzování.

Že estetická norma existuje, byť jsme ji nikdy neviděli napsanou na listu papíru, je nepopiratelné. Můžeme vypožorovat, že máme hromadně vštípena jakási pravidla pro vnímání estetična. Důkazem je, že jsme schopni se mezi sebou v mnoha případech shodnout, zda je určitá věc, jev či výtvarné dílo „krásné“. Vlivem individuálního vkusu ale není shoda úplná. Právě odlišný vkus a tvůrčí odvaha postavit se zaběhlým normám, je prostředkem umělců ve snaze přijít v oboru s něčím novým, odlišit se, překvapit či dokonce šokovat publikum. Tyto záměrné tendence lze ve vývoji uměleckých směrů pozorovat v extrémnější míře od druhé poloviny 19. století. Do té doby je vývoj mírnější, bez skokových zvrátů, a i když prakticky v každém období najdeme díla vymykající se dobovému standartu, je patrné, že umělecké slohy a směry před devatenáctým stoletím byly výrazně méně benevolentní k odchýlkám od estetických norem platných v příslušném období. Tento závěr dobře dokládá oblast malířství, ve kterém lze změny výtvarných směrů, vyvolané cíleným porušením zaběhlých pravidel, dobře vysledovat.

Směr, který měl na změnu estetického vnímání malířství rozhodný vliv a stojí tedy na počátku jakési „umělecké revoluce“, je impresionismus. Přejít od realistického zobrazení postupnou stylizací do barevných skvrn nebyl náhlý. Jde ale rozhodně o nebývalý zásah do dosavadního trendu v malířství. Na počátku stojí porušení letité normy, diktující realistické zobrazování jak ve figurálním a portrétním malířství, tak v krajinářství. Impressionismus byl pojmenován podle obrazu Clauda Moneta „Dojem, vycházející slunce“ (Impression, soleil levant) z roku 1872. Po období romantismu je plátno na první pohled rebelským počinem. Stylizace přístavu ozářeného východem slunce je v porovnání s pracemi Monetových předchůdců přinejmenším odvážná. Krátké, rozvolněné tahy štětce, krajina naznačená jen několika čarami, pastelová barevnost. Není divu, že byl obraz tehdejší kritikou odmítnut a na přijetí veřejností si musel ještě počkat. Dnes je impresionismus plně uznáván, a to nejen pro krásná díla, která v tomto období vznikla, ale také pro jeho význam historický. Je základním kamenem rozvoje moderních směrů ve světovém malířství. Impressionisté byli bojovníky za svobodu v umění a svým dílem způsobili zlom v jeho vnímání. Vzepřeli se diktatuře estetických norem.

Díky nově nabyté svobodě, nastal na přelomu století poměrně rychlý sled nových uměleckých směrů, z nichž některé opět vyvolaly bouřlivé reakce veřejnosti. Symbolismus, secese, fauvismus, kubismus následně přecházející v geometrickou abstrakci, futurismus, dadaismus, expresionismus, surrealismus... Některé z těchto moderních směrů sice trvaly jen krátce, jejich vliv na posouvání hranic uměleckého estetického je ale nepřehlédnutelný. Nacházejí nové výrazové prostředky a formy, mění pohled veřejnosti na umění, a především jsou důležitými metami na cestě k naší současné umělecké svobodě. Zda tato svoboda není ve svém důsledku pro umění počátkem konce, ukáže až čas...

Použitá literatura:

Ottova všeobecná encyklopedie. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003.

Malá československá encyklopedie. Praha: Academia, 1985.

Encyklopedie estetiky. Praha: Victoria publishing, 1994.

PIJOAN, José. *Dějiny umění.* Praha: Odeon, 1981.

MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty.* 1936.

KULKA, Tomáš. *Umění a kýt.* Praha: THORST, 1994.